

Šešių dienų karas

Vyr. lt. Vytenė Dagitė

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Karinių oro pajėgų vadų ir jaunesniųjų štabo karininkų kursas

Įvadas

Izraelio ir arabų valstybių konflikto Artimųjų Rytų regione ištakos siekia Pirmąją pasaulinį karą, o politinė situacija išlieka įtempta ir šiandien. Vienas po kito kylantys konfliktai tarp Izraelio ir arabų pajėgų paliko ne tik ryškų pėdsaką XX a. istorijoje, bet ir turėjo geopolitinių padarinių regione.

Vienas žymiausių Izraelio ir arabų valstybių konfliktų yra laikomas Šešių dienų karas, arba Trečiasis arabų ir Izraelio karas, trukęs šešias dienas – 1967 m. birželio 5–10 dienomis. Šiame kare pagrindiniais priešininkais laikomi Izraelis ir arabų valstybių koalicija, kurią sudarė Sirija, Egiptas, Jordanija ir Irakas [1]. Oro atakos vyko šių arabų šalių teritorijose – Izraelis bombardavo ten esančius aerodromus. Karo veiksmai vyko ir sausumoje – Sinajaus pusiasalyje iki Sueco kanalo, Jeruzalėje, Golano Aukštumose bei Gazos Ruožė ir Vakarų Krante.

Siekiant visapusiškai apžvelgti nagrinėjamą temą, remtasi Lietuvos bei užsienio autorių mokslinėmis publikacijomis. Apžvelgiant Šešių dienų karo kontekstą ir eigą, itin vertingas dėl kritinio ir nešališko karo priežasčių ir eigos vertinimo yra E. N. Kurtuluso straipsnis „The Notion of a „Pre-Emptive War:“ the Six Day War Revisited“ [2]. Dėl išsamios taktinės analizės pasirinkta J. Norgėlos mokomoji knyga „Naujausiųjų laikų kariniai konfliktai 1945–1991“ [1]. Analizuojant tiriamąjį karą iš oro dimensijos perspektyvos, pagrindiniu šaltiniu laikoma J. A. Olseno knyga „A History of Air

Warfare“ [3], kuri puikiai įvertinta pasauliniu mastu dėl visapusiškai nagrinėjamo oro galios vaidmens kariniuose konfliktuose.

Straipsnio objektas – Šešių dienų karas.

Tikslas – išnagrinėti svarbiausius Šešių dienų karo aspektus.

Uždaviniai:

1. Apžvelgti pagrindinius karo aspektus.
2. Išanalizuoti strateginę karo aplinką.
3. Išnagrinėti taktinę situaciją.
4. Apibūdinti karo eigą.
5. Įvertinti karo reikšmingumą.

Strateginė karo aplinka

Įtempti santykiai tarp arabų valstybių ir Izraelio buvo visą laiką nuo Izraelio valstybės sukūrimo 1948 metais. Arabų valstybės jautė didelę nuoskaudą, pagrindinis jų tikslas buvo žydų valstybę sunaikinti, o pasipriešinimas Izraeliui tapo neatsiejama arabų tapatybės dalimi. Valstybių priešiškus viena kitai dažnai pereinavo į karo veiksmus, o diplomatinė veikla buvo nesėkminga.

Įtampa ėmė aštrėti, kai 1967 m. gegužės 11 d. Sovietų Sąjunga Sirijai ir Egiptui perdavė išgalvotą informaciją apie Izraelio pajėgų telkimąsi prie Sirijos sienos ir jo siekį vykdyti agresyvius veiksmus prieš Siriją [4]. Šiais pranešimais patikėta, atsižvelgiant į išaugusią įtampą ir vykstančias faktines kovas tarp Izraelio ir Sirijos [5]. Be to, Egiptas, Sirija ir Irakas laikė save Sovietų Sąjungos sąjungininkais, todėl gaudavo politinę, karinę ir ekonominę paramą [3].

Atsižvelgęs į sovietų pranešimus, Egipto prezidentas gegužės 14 d. priėmė sprendimą ruoštis karui. Sirija, baimindamasi Izraelio invazijos, paprašė Egipto paramos, nes 1966 m. tarp abiejų valstybių buvo sudaryta Jungtinė gynybos sutartis [2]. Siekdamas atgrasyti Izraelį nuo įsiveržimo į Siriją, Egiptas pareikalavo išvesti Jungtinių Tautų pajėgas iš Sinajaus pusiasalio ir ten sutelkė savo pajėgas. Atsakydama Izraelio vyriausybė gegužės 19 d. priėmė sprendimą dėl visuotinės mobilizacijos [2]. Gegužės 23 d. Izraelio

laivams buvo uždarytas Tirano sąsiauris. Neslūgstant įtampai, Jordanija, siekdama saugumo, 1967 m. gegužės 30 d. pasirašė abipusės gynybos sutartį su Egiptu, ir jos kariuomenė tapo tiesiogiai pavaldi Egiptui [1]. Birželio 4 d. bendrą gynybos paktą pasirašė ir Irakas

Vis dėlto mokslinėje literatūroje vyrauja skirtingos nuomonės: vieni mokslininkai teigia, kad po tokių kaimyninių valstybių veiksnių Izraelis neturėjo kito pasirinkimo, kaip tik pradėti prevencinį karą, kiti – kad Izraelis galėjo karo išvengti, bet pasirinko kariauti. Taigi, Izraelis, iš visų pusių apsuptas gausių, susivienijusių, priešiš-
kų pajėgų, birželio 5 d. netikėtai atakavo arabų valstybes.

Taktinė situacija

Nagrinėjant, ar Izraelio sprendimas pradėti karą buvo teisingas, reikalinga įvertinti jo ir arabų valstybių silpnybes bei stiprybes. Istorija rodo, kad kariaujant tinkamai išnaudotos stipriosios pusės, tokios kaip vietovės pažinimas, gera komunikacija, netikėtumo efektas ar tiesiog aukšta moralė, lemia daugiau nei didelė ugnies galia. Taigi toliau straipsnyje įvairiais aspektais lyginamos kariaujančios pusės.

Pagrindinės Izraelio silpnosios vietos buvo gana mažas gyventojų skaičius, strateginio gylio trūkumas, riboti gamtos ištekliai, strateginio išankstinio įspėjimo trūkumas, nuolatinė tiesioginė grėsmė jos egzistavimui. Izraelio pažeidžiamumą didino ir nepalanki geografinė padėtis – beveik visos Izraelio oro bazės buvo pasiekiamos arabų artilerijai. Izraelio pranašumai buvo aukšta žmoniškųjų išteklių kokybė, nacionalinė darna, efektyvus nacionalinių energijos šaltinių naudojimas ir žydų parama visame Vakarų pasaulyje [3].

Gynybos sutarties šalys: Egiptas, Jordanija, Sirija ir Irakas – pajėgų dydžiu, ginkluote ir technika turėjo aiškų pranašumą prieš Izraelį (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Kare dalyvavusių valstybių karinės pajėgos, ginkluotė ir technika

Valstybės	Kariai	Divizijos	Tankai	Pabūklai	Lėktuvai	Laivai
Izraelis	230 000	8	1 100	200	260	22
Egiptas	200 000	10	1 200	600	431	60
Sirija	63 000	4	750	315	90	15
Jordanija	56 000	3,5	287	72	18	0
Irakas	90 000	5	200	500	110	15

Arabų oro pajėgos (toliau – EAF) turėjo kur kas didesnę kiekybinę pranašumą prieš Izraelio oro pajėgas (toliau – IAF). Jos buvo apginkluotos beveik 600 naikintuvų ir bombonešių, turėjo beveik septynis kartus daugiau raketų „oras-žemė“ sistemų, beveik penkis kartus daugiau radarų ir aerodromų (žr. 2 lentelę). Tačiau kiekybė nebuvo lemiamas veiksnys kalbant apie galios balansą [3].

2 lentelė. Oro pajėgumai Šešių dienų kare

Pajėgumų rodikliai	Arabų oro pajėgos	Izraelio oro pajėgos	Pajėgų santykis
Naikintuvai ir bombonešiai	594	203	2,9:1
Naikintuvų pilotai	715	235	3:1
Raketų „oras-žemė“ baterijos	27	4	6,8:1
Radarai	27	6	4,5:1
Aerodromai	24	5	4,8:1
Aviacijos kilimo takai	44	12	3,7:1

IAF galią didino kompetentingos orlaivių įgulos, efektyvus vadovavimas, kontrolė, ryšiai ir informacija, kokybiškas bei savalaikis veiklos planavimas, tiksli žvalgyba, efektyvi logistika, leidžianti kiekvienam orlaiviui per dieną atlikti keturis skrydžius. Iki netikėto karo pradžios IAF patobulino savo planus, treniravo rezervą ir paruošė orlaivius, todėl, prasidėjus karui, 98 proc. jų buvo ginkluoti ir pasiruošę kilti [3].

EAF taip pat ruošėsi artėjančiam karui, rengė žvalgybos skrydžius virš Izraelio. Tačiau arabų valstybės suklydo vertindamos IAF galimybes, ketinimus ir pirmojo žingsnio scenarijų. EAF trūko

naujausios informacijos ir išankstinio įspėjimo, buvo žemas pasirėngimo lygis. Izraelio karinė žvalgyba taip pat žinojo apie silpną Egipto pasirėngimą ir moralę.

Izraelis atakavo netikėtai, nes pagrindinis jo tikslas buvo netikėtumu laimėti viršenybę ore – užpuolus visais turimais orlaiviais, sunaikinti priešo aerodromus ir orlaivius ant žemės, kilimo ir tūpimo takus.

Jeigu Egipto vedama arabų valstybių koalicija būtų smogusi pirmoji, ko gero, būtų sutriuškinusi Izraelį dėl turimo ginkluotės pranašumo ir didesnio pajėgų kiekio, tačiau tuo metu smogti pirmiems būtų buvę sudėtinga. Egipto pajėgos Sinajaus pusiasalyje vis dar nebuvo pasiruošusios kariauti – arabų ekspedicinės pajėgos dar nebuvo visiškai dislokuotos Jordanijoje, prireikė daugiau laiko arabų karinės koalicijos operatyviniams planams suderinti. Be to, arabų šalių pasirėngimas ir planavimas neprilygo Izraeliui, apskritai, arabų kariuomenės buvo formuojamos siekiant užtikrinti režimo išlikimą ir labiau tiko vidaus tvarkai palaikyti [6].

Apibendrinant galima teigti, kad geostateginė aplinka Izraeliui nebuvo palanki, o šalia esantys arabai turėjo didesnę kiekybinę pranašumą visose srityse. Todėl Izraelis buvo priverstas išnaudoti netikėtumo faktorių ir prieš silpnas paversti savo stiprybėmis. Puiki žvalgyba, logistika, planavimas ir personalo kompetencija lėmė sėkmingą operaciją.

Karo eiga

Šešių dienų karas, nors truko neilgai, žavi dėl įspūdingų Izraelio operacijų ore ir intensyvių mūšių sausumoje derinių. Toliau aptariama karo eiga atskleidžia, kaip išnaudotos priešininkų silpnybės ir klaidos pakreipė karo baigtį.

Praėjus kelioms valandoms po Egipto pajėgų dislokavimo Sinajaus pusiasalyje, Izraelio oro pajėgos paskelbė aukštą parengtį, sutelkė rezervus, pradėjo ruoštis numatomam konfliktui ir atnaujino operacijos „Moked“ planą, kad pasiektų pranašumą ore. IAF visą puolimo planą parengė remdamasi Egipto silpnyste – šios šalies

radarų sistemos nepajėgė aptikti lėktuvų, skrendančių nedideliame aukštyje, todėl daugybę valandų Izraelio pilotai treniravosi skraidyti žemai [6].

Birželio 5 d., prieš auštant, IAF pilotai buvo informuoti apie sprendimą pradėti karą. Puiki žvalgyba suteikė pilotams labai detalių žinių apie arabų valstybių aerodromus. Izraelis pradėjo puolamąją oro kampaniją prieš Egiptą, vėliau – prieš Jordaniją, Siriją ir Iraką [3]. H valanda buvo numatyta 07.45 val., kai virš Nilo deltos aerodromų išsisklaidys rūkas ir migla, o dauguma aukšto rango EAF pareigūnų bus pakeliui į savo postus, tad jie negalės nei gauti informacijos, nei duoti nurodymų.

Pirmiausia keliolika mokomųjų lėktuvų „Fouga“ pakilo imituoti įprastų treniruočių. Netrukus pakilo visi tinkami naudoti IAF orlaiviai. Jie, išlaikydami radijo ryšio tylą ir taupydami kurą, skrido į pietvakarius, žemiau Egipto radaro matomumo zonos, beveik tiesiai į taikinius [3]. IAF, kirtusios Egipto oro erdvę, ėmė naikinti visus Egipto aerodromus ir aviaciją.

Pirmoji puolimo banga buvo netikėta ir labai sėkminga – sunaikintos reikšmingiausios aviacijos bazės, kilimo ir tūpimo takai. Taip pat sunaikinta apie 190 Egipto lėktuvų, dauguma bombonešių, kurie buvo laikomi prioritetu. Per pirmąją puolimo bangą IAF atliko 180 skrydžių, prarado aštuonis orlaivius ir dešimt pilotų. Kadangi EAF tebefunkcionavo, o kitos oro pajėgos dar nereagavo, prieš EAF buvo surengta antroji puolimo banga, kai kurie skrydžiai rėmė puolančias sausumos pajėgas [3].

Tuo metu, kai IAF smogė Egipto oro pajėgoms, Sirija, Jordanija ir Irakas pradėjo padrikus nesėkmingus oro antskrydžius prieš Izraelį, bet paskatino Izraelio atsakomąjį puolimą. Trečiosios ir ketvirtosios puolimo bangos metu Izraelis beveik sunaikino oro bazes Sirijoje, Jordanijos oro pajėgas ir dalį Irako lėktuvų. Nors oro antpuoliai nebuvo ilgi, jų užteko arabų valstybių aviacijai sutriuškinti [1].

Sausumoje kova vyko trimis frontais – Sinajaus, Jordanijos ir Sirijos. Lemiamus sausumos mūšius Sinajaus ir Vakarų Kranto frontuose Izraelio sausumos pajėgos (toliau – IDF) laimėjo per pir-

mąšias dvidešimt keturias karo valandas [7]. Nors arabų koalicija kovos technikos ir ginkluotės kiekiu lenkė IDF, Izraelio pranašumas buvo kovinis pasirėngimas ir techninė parėngtis (žr. 1 pav.) [1]. Iki pirmosios dienos pabaigos Izraelio pajėgos pralaužė Egipto pėstininkų divizijų įtvirtintas gynybos linijas ir su aviacine parama, patirdamos nedidelių nuostolių, įveikė didelę dalį Egipto pajėgų. Egiptiečiai priešinosi įnirtingai, bet neefektyviai [8]. Iš 700 Egipto tankų, užgrobtų Sinajaus pusiasalyje, daugiau nei pusė buvo techniškai netvarkingi [1].

Birželio 6 d. Egipto pajėgos gavo įsakymą per naktį pasitraukti iš Sinajaus. Kilo sumaištis, nes įsakymas buvo iškraipytas ir padalinis pasiekė skirtinga informacija, kad atsitraukimas turi įvykti per tris, vėliau ir per dvi naktis. Vieni padaliniai traukėsi, o kiti tebekovojo. Nėkontroliuojamas egiptiečių atsitraukimas, stipri Izraelio aviacijos parama susilpnino karių moralę ir Egipto gynybinius pajėgumus [7]. Taigi birželio 8 d. IDF sėkmingai užėmė Sinajaus pusiasalį.

Birželio 7 d., reaguodamas į Jordanijos atakas, Izraelis pradėjo invaziją į Vakarų Krantą. Nepaisant gero Vakarų Kranto gynybinio reljefo bei tvirtų gynybos pozicijų, kaip ir Sinajuje, Izraelis sėkmingai prasiveržė, išvijo Jordanijos pajėgas iš Rytų Jeruzalės ir didžiosios dalies Vakarų Kranto. Birželio 9 d. Izraelis pradėjo įtvirtintų Golano Aukštumų puolimą ir po parą trukusių sunkių kovų jas atėmė iš Sirijos pajėgų. Panašiai, kaip ir Egipto bei Jordanijos kariuomenės, sirai atkakliai kovojo, bet mažai manėvrovo [7]. Dėl abiem pusėms nepalankaus reljefo, žuvo daug abiejų valstybių karių.

Taigi, Izraelis nugalėjo arabų valstybių kariuomenės ir atėmė Sinajaus pusiasalį bei Gazos Ruožą iš Egipto, Golano Aukštumas – iš Sirijos ir Vakarų Krantą – iš Jordanijos. Taip pat parodė savo pranašumą kovodamas net trimis frontais. Apibendrinant galima teigti, kad be priedangos iš oro arabų valstybės buvo labai pažeidžiamos ir tai lėmė greitą Izraelio teritorinį laimėjimą. Oro viršenybės ir veiksmingų antžeminių operacijų derinys turėjo lemiamą reikšmę Izraelio pergalei šiame konflikte.

Šešių dienų karo reikšmė

Per šešias dienas Izraelis savo teritoriją padidino tris kartus ir tapo svarbiausia karine galia regione. Izraelio pergalė parodė valstybės karinę galią, šalis pelnė tarptautinį pripažinimą ir pagarbą. Taip pat karas sustiprino Izraelio ir visos žydų tautos saugumo jausmą, prisidėjo prie Artimųjų Rytų politikos ir diplomatijos kurso formavimo. Arabai po karo prarado didžiules teritorijas, patyrė triuškinantį pažeminimą, kilo didelė palestiniečių pabėgėlių problema.

Izraelio pergalės priežastis galima apžvelgti remiantis pagrindinėmis šešiomis karybos funkcijomis. Kalbant apie **judėjimą ir manevrą**, galima teigti, kad lankstus manevrinis karas buvo didžiausia IDF jėga. Sausumoje Izraelis skverbėsi ir atakavo priešų pajėgas netikėtomis kryptimis, nes priešininkai vadovavosi sovietų karybos doktrina, todėl įsitvirtindavo pozicijose, kurios apribodavo jų mobilumą ir greitį. Didelę IDF operacijos sėkmę lėmė ir puiki **žvalgyba**, kuri prieš pagrindinį priešą – Egiptą buvo vykdoma ne vienerius metus. Izraelis turėjo informacijos apie Egipto pajėgų moralę, pasirengimą ir dienotvarkę, gaudami informatyvius žvalgybos pranešimus, pilotai žinojo visas smulkmenas apie arabų valstybių aerodromus.

Nors ir turėdamas mažesnius pajėgumus, Izraelis išnaudojo savo **ugnies galią** nukreipdamas ją į strategiškai svarbius objektus – kilimo ir tūpimo takus, aerodromus. Pagrindinis IAF poveikis arabų sausumos pajėgoms buvo psichologinis – sėjama panika paralyžiavo ir demoralizavo priešininkus, neleido veiksmingai išnaudoti savo ugnies galios. **Vadovavimas**, dažnai vertinamas kaip svarbiausia karybos funkcija, taip pat buvo stiprioji Izraelio pusė. Būtent efektyvus vadovavimas, kontrolė, ryšiai ir informacija, aukšta pilotų drausmė operacijos metu prisidėjo prie pergalės, o, pavyzdžiui, Egipto pajėgoms trūko tikslių nurodymų. Izraelio pajėgos išnaudojo ir **apsaugos** funkciją, užsitikrindamos viršenybę ir apsaugą ore. Užtikrinant **išlaikymą**, prisidėjo efektyvi logistika, kuri Izraelio pilotams leido atlikti keletą skrydžių per dieną. Apibendrinant galima teigti, kad taikyta karybos funkcijų visuma prisidėjo sėkmingai įgyvendinant Izraelio sumanymą.

Bibliografija

1. Norgėla, J. Naujausiųjų laikų kariniai konfliktai 1945–1991. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2006.
2. Kurtulus, E. N. The Notion of a “Pre-Emptive War:” the Six Day War Revisited. *The Middle East Journal*, 2007, 61(2), p. 220–238.
3. Olsen, J. A. (Ed.). A History of Air Warfare. Potomac Books, Inc., 2010.
4. Goldstein, Y. The Six Day War: the War That no One Wanted. *Israel Affairs*, 2018, 24(5), p. 767–784.
5. Golan, G. The Soviet Union and the Outbreak of the June 1967 Six-Day War. *Journal of Cold War Studies*, 2005, 8(1), p. 3–19.
6. Laron, G. The Six Day War: The Breaking of the Middle East. Yale University Press, 2017.
7. Zisser, E. Israel in the Middle East 75 Years on. *Israel Affairs*, 2023, 29(3), p. 459–472.
8. Pollack, K. M. Air Power in the Six-Day War. *Warfare in the Middle East Since 1945*. Routledge, 2017, p. 53–85.